

**കരുവന്നൂർ സഹകരണ ബാങ്കിലെ ക്രമക്കേട്**

1(\*301) ശ്രീ. കെ. ബാബു (തൃപ്പൂണിത്തുറ):

ശ്രീ. ഷാഫി പറമ്പിൽ:

ശ്രീ. എ. പി. അനിൽ കുമാർ:

ശ്രീ. സജീവ് ജോസഫ്: താഴെ കാണുന്ന ചോദ്യങ്ങൾക്ക് സഹകരണ-രജിസ്ട്രേഷൻ വകുപ്പുമന്ത്രി സദയം മറുപടി നൽകുമോ:

(എ) കരുവന്നൂർ സർവ്വീസ് സഹകരണ ബാങ്കിൽ മൂന്നുറ്റി അമ്പത് കോടി രൂപയുടെ ക്രമക്കേട് നടന്നതായി പറയപ്പെടുന്ന സംഭവം ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടോ;

(ബി) എങ്കിൽ പ്രസ്തുത സംഭവത്തിൽ അന്വേഷണം നടത്താൻ തീരുമാനിച്ചിട്ടുണ്ടോ; വിശദമാക്കാമോ;

(സി) ഈ സംഭവത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ബാങ്ക് ഭരണസമിതി പിരിച്ചുവിട്ടിട്ടുണ്ടോ എന്ന് വ്യക്തമാക്കാമോ;

(ഡി) ക്രമക്കേട് കണ്ടെത്തിയിട്ടും ഭരണസമിതി പിരിച്ചുവിടാത്ത നടപടി കൂടുതൽ ക്രമക്കേട് നടത്താൻ സാഹചര്യമൊരുക്കിയെന്ന ആക്ഷേപം പരിശോധിച്ചിട്ടുണ്ടോ; എങ്കിൽ വിശദമാക്കാമോ?

സഹകരണ-രജിസ്ട്രേഷൻ വകുപ്പുമന്ത്രി (ശ്രീ. വി. എൻ. വാസവൻ): സർ, (എ) കരുവന്നൂർ സർവ്വീസ് സഹകരണ ബാങ്കിൽ വായ്പ പലിശയുൾപ്പെടെ 1,02,55,49,364 (102.55 കോടി) രൂപയുടെയും വ്യാപാര സ്റ്റോക്കിലെ കുറവ് ഇനത്തിൽ 1,69,34,445.63 (1.69 കോടി) രൂപയുടെയും കൂടി ആകെ 1,04,24,83,809.63 (104.24 കോടി) രൂപയുടെ ക്രമക്കേട് നടന്നതായി ബാങ്കിൽ നടത്തിയ സഹകരണ നിയമം 65 അന്വേഷണ റിപ്പോർട്ട് പ്രകാരം ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്.

(ബി & സി) സഹകരണ നിയമം വകുപ്പ് 65 പ്രകാരമുള്ള അന്വേഷണം പൂർത്തീകരിച്ച് റിപ്പോർട്ട് സമർപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. അതിന്റെ കണ്ടെത്തലുകളുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ബാങ്ക് ഭരണസമിതിയെ സഹകരണ നിയമം 32 പ്രകാരം നീക്കം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. സർചാർജ് നടപടികളുടെ ഭാഗമായി സഹകരണ നിയമം വകുപ്പ് 68 പ്രകാരമുള്ള അന്വേഷണം ആരംഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. രണ്ട് മാസത്തിനകം റിപ്പോർട്ട് സമർപ്പിക്കുന്നതിനാണ് നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളത്. കുറ്റക്കാരായ ജീവനക്കാരെ സസ്പെൻഡ് ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. കൂടാതെ 24-7-2021-ലെ സ.ഉ.(സാധാ) 45/21/സഹ. നമ്പർ ഉത്തരവിൻ പ്രകാരം ടി ബാങ്കിലെ ക്രമക്കേടുകളുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് സൂക്ഷ്മപരിശോധന നടത്തുന്നതിനും കൃത്യസമയത്ത് ക്രമക്കേടുകൾ കണ്ടെത്തുന്നതിൽ വകുപ്പിന്റെ ഭാഗത്തെ വീഴ്ചകളുൾപ്പെടെ അന്വേഷിക്കുന്നതിനും

9 അംഗങ്ങളുള്ള ഒരു ഉന്നതതല കമ്മിറ്റി രൂപീകരിച്ച് അന്വേഷണം നടത്തി ഒരുമാസത്തിനകം റിപ്പോർട്ട് സമർപ്പിക്കാൻ ഉത്തരവായിട്ടുണ്ട്. സമിതിയുടെ ഇടക്കാല റിപ്പോർട്ട് 10 ദിവസത്തിനകം നൽകാൻ നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുണ്ട്. ടി റിപ്പോർട്ടിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ കൂടുതൽ നടപടികൾ സ്വീകരിക്കുന്നതാണ്. ഈ വിഷയത്തിൽ ക്രമക്കേടുകളെക്കുറിച്ച് പോലീസ് അന്വേഷണം നടന്നുവരുന്നുണ്ട്.

(ഡി) ക്രമക്കേട് റിപ്പോർട്ട് ലഭിച്ചയുടനെതന്നെ ഭരണസമിതിയെ പിരിച്ചുവിട്ടിട്ടുണ്ട്.

2(\*302) ശ്രീ. മഞ്ഞളാംകുഴി അലി:

ശ്രീ. എൻ. എ. നെല്ലിക്കുന്ന്:

പ്രൊഫ. ആബിദ് ഹുസൈൻ തങ്ങൾ:

ശ്രീ. കുറുക്കോളി മൊയ്തീൻ: താഴെ കാണുന്ന ചോദ്യങ്ങൾക്ക് സഹകരണ-രജിസ്ട്രേഷൻ വകുപ്പുമന്ത്രി സദയം മറുപടി നൽകുമോ:

(എ) ഇരിങ്ങാലക്കുട കരുവന്നൂർ സർവ്വീസ് സഹകരണ ബാങ്കിൽ വൻ തുകയുടെ ക്രമക്കേടുകൾ നടന്നതായി ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടോ; എങ്കിൽ ഇതുസംബന്ധിച്ച് അന്വേഷണം നടത്തിയിട്ടുണ്ടോ;

(ബി) ഇതിലെ കുറ്റക്കാർ ആരെല്ലാമാണെന്ന് കണ്ടെത്തിയിട്ടുണ്ടോ; എങ്കിൽ ഇവർക്കെതിരെ എന്തെല്ലാം നടപടികൾ സ്വീകരിച്ചുവെന്ന് അറിയിക്കാമോ;

(സി) പ്രസ്തുത സഹകരണ ബാങ്കിലെ നിക്ഷേപകരുടെ പണം നഷ്ടപ്പെടാതിരിക്കാൻ സ്വീകരിച്ച നടപടികൾ എന്തെല്ലാമെന്ന് വിശദമാക്കാമോ?

സഹകരണ-രജിസ്ട്രേഷൻ വകുപ്പുമന്ത്രി (ശ്രീ. വി. എൻ. വാസവൻ): സർ, (എ) ഉണ്ട്. സഹകരണ നിയമം വകുപ്പ് 65 പ്രകാരം അന്വേഷണം നടത്തിയിട്ടുണ്ട്. സഹകരണ നിയമം വകുപ്പ് 68 പ്രകാരം അന്വേഷണം നടന്നുവരുന്നു. കൂടാതെ ഗവൺമെന്റ് തലത്തിൽ ഈ വിഷയം അന്വേഷിച്ച് റിപ്പോർട്ട് നൽകുന്നതിന് ഉന്നതതല സമിതിയെയും നിയോഗിച്ചിട്ടുണ്ട്. ക്രമക്കേടുകൾ സംബന്ധിച്ച് ക്രിമിനൽ ഇൻവെസ്റ്റിഗേഷനും നടന്നുവരുന്നു.

(ബി) സഹകരണ നിയമം വകുപ്പ് 65 പ്രകാരമുള്ള അന്വേഷണ റിപ്പോർട്ടിൽ ബാങ്കിന്റെ ഭരണസമിതിയംഗങ്ങളും ബാങ്ക് സെക്രട്ടറി സുനിൽകുമാർ, ബ്രാഞ്ച് മാനേജർ ബിജു, മറ്റ് ജീവനക്കാരായ ജിൾസ്, റബ്കോ കമ്മീഷൻ ഏജന്റ് ബിജോയ് എന്നിവരും കുറ്റക്കാരാണെന്ന് കണ്ടെത്തിയിട്ടുണ്ട്. സഹകരണ നിയമം വകുപ്പ് 32 പ്രകാരം ഭരണസമിതിയെ പിരിച്ചുവിട്ടിട്ടുണ്ട്. കുറ്റക്കാരായ ജീവനക്കാരെ സസ്പെൻഡ് ചെയ്തിട്ടുണ്ട്.

(സി) ബാങ്കിനുണ്ടായ നഷ്ടം കുറക്കാൻനിന്നും തിരികെ ഈടാക്കുന്നതിന് സർചാർജ് നടപടികളുടെ ഭാഗമായി സഹകരണ നിയമം വകുപ്പ് 68 പ്രകാരമുള്ള നടപടികൾ ആരംഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. കൂടാതെ ക്രമക്കേട് കാട്ടി അനധികൃതമായി ലോൺ നേടിയവരുടെ വസ്തുക്കൾ അറ്റാച്ച് ചെയ്ത് തുക ഈടാക്കാൻ എല്ലാവിധ നിയമനടപടിയും സ്വീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ശ്രീ. കെ. ബാബു (തൃപ്പൂണിത്തുറ): സർ, കരുവന്നൂർ ബാങ്ക് സംഭവം ഇന്നലെ വിശദമായി ചർച്ച ചെയ്തതാണ്. അത് ഗവൺമെന്റ് നേരത്തെ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ലെന്ന് പറയുന്നത് ശരിയല്ലെന്നാണ് ഇതുവരെ വന്ന വാർത്തകളിൽ നിന്ന് വ്യക്തമായിട്ടുള്ളത്. നിങ്ങളുടെ പാർട്ടിയിൽ പ്രശ്നങ്ങളുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് അത് ഒതുക്കിവെച്ചിരിക്കുകയായിരുന്നു. പഞ്ചായത്ത് തെരഞ്ഞെടുപ്പ് കഴിഞ്ഞപ്പോഴാണ് പൊട്ടിത്തെറിച്ചത്. എന്റെ ചോദ്യം, പ്രൈമറി ബാങ്കുകൾക്ക് എന്തെങ്കിലും സാമ്പത്തിക പ്രതിസന്ധിയുണ്ടായാൽ സഹായിക്കാൻ ജില്ലാ സഹകരണ ബാങ്കുകളുണ്ടായിരുന്നു. പ്രതിസന്ധിയുള്ള ബാങ്കിനെ ജില്ലാ സഹകരണ ബാങ്ക് ഏറ്റെടുക്കും, അഡ്മിനിസ്ട്രേറ്ററെ നിയോഗിക്കും, അതെല്ലാം ജില്ലാ ബാങ്കിന്റെ നിയന്ത്രണത്തിലാകും. നിക്ഷേപകർക്ക് ആശങ്കയില്ലാത്ത വിധത്തിൽ പ്രശ്നങ്ങൾ പരിഹരിക്കാൻ സാധിക്കുമായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ജില്ലാ ബാങ്കില്ല, പകരം കേരള ബാങ്കാണ്. അത് ഷെഡ്യൂൾഡ് ബാങ്കാണ്. ഷെഡ്യൂൾഡ് ബാങ്കിന് സഹകരണ ബാങ്കുകളിൽനിന്ന് വ്യത്യസ്തമായി ഒരുപാട് നിബന്ധനകളുണ്ടെന്ന് ഞാൻ പറയേണ്ട കാര്യമില്ല. അതുകൊണ്ട് പ്രതിസന്ധിയുണ്ടാകുന്ന പ്രൈമറി ബാങ്കുകളെ സഹായിക്കാനോ നിലനിർത്താനോ ഇന്ന് ജില്ലാ ബാങ്കില്ല. കേരള ബാങ്കിന് ചില പരിമിതികളുണ്ട്. ഈ സാഹചര്യത്തിൽ നിക്ഷേപകരുടെ പണം നഷ്ടമാകില്ലെന്ന് ഉറപ്പുവരുത്താൻ എന്ത് നടപടി സ്വീകരിക്കാനാണ് സർക്കാർ ഉദ്ദേശിക്കുന്നത്? ഇതൊരു രാഷ്ട്രീയ പ്രശ്നമല്ലെന്ന് അങ്ങേയ്ക്ക് അറിയാമെന്ന് കരുതുന്നു. കരുവന്നൂർ ബാങ്കിന്റെ പ്രശ്നം വന്നതിനുശേഷം കേരളത്തിലെ എല്ലാ സഹകരണ ബാങ്കുകളിൽനിന്നും നിക്ഷേപങ്ങൾ പിൻവലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്. ഇത് സഹകരണ ബാങ്കുകളുടെ നിലനിൽപ്പിനെ ബാധിക്കും. ഇക്കാര്യം ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടോ?

ശ്രീ. വി. എൻ. വാസവൻ: സർ, മുമ്പ് പ്രാഥമിക സഹകരണ സംഘം, ഡിസ്ട്രിക്ട് കോ-ഓപ്പറേറ്റീവ് ബാങ്ക്, കേരള സ്റ്റേറ്റ് കോ-ഓപ്പറേറ്റീവ് ബാങ്ക് എന്നിങ്ങനെ ത്രീടയർ സിസ്റ്റം നിലനിന്നിരുന്നു. ഇപ്പോൾ കേരള ബാങ്ക് നിലവിൽ വന്നു. ഷെഡ്യൂൾഡ് ബാങ്കാണെങ്കിലും പ്രാഥമിക സംഘത്തിന് കേരള ബാങ്കിൽ അഫിലിയേഷനുണ്ട്. ഈ കാര്യത്തിൽ വ്യക്തമായ നിക്ഷേപ ഗ്യാരന്റി സ്കീം സഹകരണ വകുപ്പ് രൂപീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്. മുമ്പും ഇത്തരം കേസുകളിൽ സഹായം

നൽകിയിട്ടുണ്ട്. കരുവന്നൂർ ബാങ്കുമായി ബന്ധപ്പെട്ട അന്വേഷണ റിപ്പോർട്ട് പൂർത്തീകരിച്ച് ലഭ്യമായാലുടൻ ഒരു പാക്കേജ് തയ്യാറാക്കി നിക്ഷേപകരുടെ ആശങ്കകളുകുറ്റാൻ സഹായിക്കുന്ന തരത്തിലുള്ള സംവിധാനമേർപ്പെടുത്തും.

ശ്രീ. കെ. ബാബു (തൃപ്പൂണിത്തുറ): സർ, അനന്തപുരം സർവ്വീസ് സഹകരണ ബാങ്ക് ആർ.എസ്.എസ്.-ന്റെ നിയന്ത്രണത്തിലുള്ളതാണെന്നാണ് പറയപ്പെടുന്നത്. എനിക്കറിയില്ല. ആ ബാങ്കിൽ..... (....ബഹളം....)

മി. സ്പീക്കർ: അങ്ങയ്ക്ക് ചോദ്യം ചോദിക്കാനുള്ള അവസരമാണ്. ചോദ്യം ചോദിക്കൂ.

ശ്രീ. കെ. ബാബു (തൃപ്പൂണിത്തുറ): സർ, അനന്തപുരം സർവ്വീസ് സഹകരണ ബാങ്കിൽ ധാരാളം ക്രമക്കേടുകൾ നടന്നതായും അതിൽ 37 എണ്ണം ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചിരുന്നതായും അറിയുന്നു. പ്രസ്തുത ബാങ്ക് നോട്ട് നിരോധന സമയത്ത് നിരോധിക്കപ്പെട്ട നോട്ട് സ്വീകരിച്ചതായും പറയപ്പെടുന്നു. ഇക്കാര്യത്തിൽ എന്തെങ്കിലും നടപടി സ്വീകരിച്ചിട്ടുണ്ടോയെന്ന് വ്യക്തമാക്കണം. ഇവിടത്തെ ബഹളം കേൾക്കുമ്പോൾ എനിക്ക് തോന്നുന്നത്, അനന്തപുരം ബാങ്കും നിങ്ങളുമായി എന്തോ ഏർപ്പാടുണ്ടെന്നാണ്. (....ബഹളം....) പരിധിയിൽ കൂടുതൽ വായ്പകൾ കൊടുക്കാൻ പാടില്ലെന്നാണ് നിയമം. പക്ഷേ കൃത്യമായ പരിശോധന നടക്കുന്നില്ല. ഇക്കാര്യം ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടോ?

ശ്രീ. വി. എൻ. വാസവൻ: സർ, ഇക്കാര്യം പരിശോധിച്ച് അറിയിക്കുന്നതാണ്.

ശ്രീ. ഷാഫി പറമ്പിലിനുവേണ്ടി ശ്രീ. റോജി എം. ജോൺ: സർ, കരുവന്നൂർ സർവ്വീസ് സഹകരണ ബാങ്കുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് വലിയ സാമ്പത്തിക തട്ടിപ്പാണ് നടന്നിരിക്കുന്നത്. വലിയ ബാങ്കുകളെ പറ്റിച്ച് രാജ്യംവിട്ട നീരവ് മോദി, വിജയ് മല്യ എന്നിവരെ തിരിച്ച് കൊണ്ടുവന്ന് ജയിലിൽ അടയ്ക്കാനുള്ള നടപടികൾ സ്വീകരിക്കണമെന്ന് നമ്മൾ ആവശ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്. ഇത്തരമൊരു സാഹചര്യത്തിൽ കരുവന്നൂർ സർവ്വീസ് സഹകരണ ബാങ്കിൽ ഏകദേശം 300 കോടി രൂപയുടെ തട്ടിപ്പ് നടത്തിയവരെ നിയമത്തിന് മുമ്പിൽ കൊണ്ടു വരേണ്ടതാണ്. ഭരണസമിതിയെ പിരിച്ചുവിടുക മാത്രമാണ് ചെയ്തിട്ടുള്ളത്. ഭരണസമിതിയിലുള്ള ആളുകളുടെപ്പോലെ ഇതിന് കൂട്ടുനിന്നിട്ടുണ്ട്. അതുപോലെ തന്നെ സഹകരണ വകുപ്പ് കൃത്യമായി ഓഡിറ്റ് നടത്തിയിട്ടുണ്ടാകും, ഓഡിറ്റ് നടത്തിയവർക്ക് ഇതിനെ സംബന്ധിച്ച് കൃത്യമായ വിവരങ്ങളുണ്ടാകും. കാരണം,

ഇതൊരു സുപ്രഭാതത്തിൽ നടന്ന തട്ടിപ്പല്ല. കറേ വർഷങ്ങളായി നടക്കുന്നതാണ്. ഓഡിറ്റ് നടത്തിയ ഉദ്യോഗസ്ഥരുൾപ്പെടെയുള്ളവർക്കെതിരെ ശക്തമായ നിയമനടപടികൾ സ്വീകരിക്കാനും അവരെ അറസ്റ്റ് ചെയ്ത് നിയമത്തിനുമുമ്പിൽ കൊണ്ടുവരാനുള്ള നടപടി സ്വീകരിക്കാനും അതിലൂടെ കേരളത്തിലെ സഹകരണ പ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ വിശ്വാസ്യത കാത്തുസൂക്ഷിക്കാനും സർക്കാർ തയ്യാറാകുമോ?

ശ്രീ. വി. എൻ. വാസവൻ: സർ, നിശ്ചയമായും സഹകരണ മേഖലയുടെ വിശ്വാസ്യത നിലനിർത്താനാവശ്യമായ എല്ലാ നടപടികളും സർക്കാരിന്റെ ഭാഗത്തുനിന്നുണ്ടാകും. ഈ ക്രമക്കേട് 2010-2014 കാലഘട്ടത്തിലാണ് ഏറ്റവും കൂടുതൽ നടന്നിട്ടുള്ളത്. ഇതുസംബന്ധിച്ച അന്വേഷണ റിപ്പോർട്ട് വരുമ്പോൾ അന്നത്തെ സഹകരണ വകുപ്പ് ഓഡിറ്റർമാരുൾപ്പെടെ 2020 വരെയുള്ള ഓഡിറ്റർമാർ ഇതിൽ കുറ്റക്കാരാണെന്ന് കണ്ടെത്തിയാൽ ആരെയും വെറുതെ വിടില്ലെന്ന കാര്യം അറിയിക്കുന്നു.

ശ്രീ. എ. പി. അനിൽ കുമാർ: സർ, കരുവന്തൂർ സഹകരണ ബാങ്ക് കൊള്ള സഹകരണ സ്ഥാപനങ്ങളുടെ വിശ്വാസ്യത തകർക്കുന്നതിനാണ് കാരണമാകുന്നത്. നിലവിലുള്ള നിയമംവച്ച് ആർ.ബി.ഐ.-യുടെ കീഴിലുള്ള സ്ഥാപനങ്ങളായാലും സഹകരണ സ്ഥാപനങ്ങളായാലും രാഷ്ട്രീയ നേതൃത്വമാണ് അധികാരത്തിൽ വരുന്നത്. കോടിക്കണക്കിന് രൂപയാണ് അവർ കൈകാര്യം ചെയ്യുന്നത്. ഓരോ വ്യക്തിയും സാമ്പത്തികമായ സ്വത്തു വിവരങ്ങൾ പ്രഖ്യാപിക്കണമെന്ന് നിലവിൽ നിയമമുണ്ട്. ആർ.ബി.ഐ.-യുടെ കീഴിലുള്ള സ്ഥാപനങ്ങൾ അത് ചെയ്യുന്നുമുണ്ട്. പക്ഷേ നമ്മുടെ സഹകരണ സ്ഥാപനങ്ങൾ നിയമമുണ്ടായിട്ടും അത്തരം കാര്യങ്ങൾ ചെയ്യുന്നില്ല. ഉദ്യോഗസ്ഥർ അത് പരിശോധിക്കുന്നില്ല. കാരണം, രാഷ്ട്രീയ നേതൃത്വമാണ് അവിടെയുള്ളത്. അതുകൊണ്ട് കോടിക്കണക്കിന് രൂപ കൈകാര്യം ചെയ്യുന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥർ അവരുടെ സ്വത്തുവിവരങ്ങൾ വർഷംതോറും പ്രഖ്യാപിക്കുന്ന സാഹചര്യമുണ്ടാകണം. അതോടൊപ്പംതന്നെ ഇത്തരം കൊള്ളകൾക്ക് പ്രധാനമായും കാരണമാകുന്നത്, നിലവിലുള്ള സ്റ്റാഫ് സെലക്ഷൻ പാറ്റേണും പഴയതാണ് എന്നതാണ്. ഇത്തരം കാര്യങ്ങൾ നടന്നാൽ എന്തുനടക്കുന്നു എന്നുപോലും ചോദിക്കാനുള്ള ജീവനക്കാരില്ല. ഇക്കാര്യങ്ങളിൽ ഒരു പൊളിച്ചെഴുത്ത് സർക്കാർ ആഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടോ; സഹകരണ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ നഷ്ടപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന വിശ്വാസ്യത നിലനിർത്താനുള്ള ക്രിയാത്മകമായ നടപടികൾ സർക്കാരിന്റെ ഭാഗത്തു നിന്നുണ്ടാകുമോ?

ശ്രീ. വി. എൻ. വാസവൻ: സർ, കാലോചിതമായ മാറ്റം സഹകരണ നിയമത്തിൽ വരുത്താനാവശ്യമായ നടപടികൾക്ക് തുടക്കം കുറിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഒരു സബ് കമ്മിറ്റി രൂപീകരിച്ച് അതിന്റെ കരട് റിപ്പോർട്ട് തയ്യാറായിട്ടുണ്ട്.

എൽ.ഡി.എഫ്.-ലും യു.ഡി.എഫ്.-ലും പെട്ട സഹകാരികളെ വിളിച്ച് ചർച്ച ചെയ്ത് ആ നിയമം കുറ്റമറ്റതാക്കി ഭേദഗതി ചെയ്യും. അതോടൊപ്പംതന്നെ ജീവനക്കാരുടെ അപര്യാപ്ത സംബന്ധിച്ച് അങ്ങ് സൂചിപ്പിച്ചത് ശരിയാണ്. കാലോചിതമായ മാറ്റങ്ങൾ വരുത്താനാവശ്യമായ നടപടികൾ സ്വീകരിക്കും.

ശ്രീ. സജീവ് ജോസഫ്: സർ, കരുവന്തൂർ സഹകരണ ബാങ്കിലെ ക്രമക്കേടിനെക്കുറിച്ച് 2020-ൽ മുൻ ബാങ്ക് മാനേജരും മുൻ ലോക്കൽ സെക്രട്ടറിയുമായ ശ്രീ. എം. വി. സുരേഷ് ഒരു ഫോൺ-ഇൻ പരിപാടിയിൽ അന്നത്തെ സഹകരണ വകുപ്പുമന്ത്രിയോട് പരാതി പറഞ്ഞിരുന്നു. ഇതിനെ സംബന്ധിച്ച് എന്തെങ്കിലും നടപടി സ്വീകരിച്ചിരുന്നോ; എന്തുകൊണ്ടാണ് നടപടി സ്വീകരിക്കാതിരുന്നത്?

ശ്രീ. വി. എൻ. വാസവൻ: സർ, അങ്ങ് സൂചിപ്പിച്ചതുപോലെ ശ്രീ. എം. വി. സുരേഷ് പരാതി ഉന്നയിച്ചതിനെത്തുടർന്ന് അന്നത്തെ സഹകരണ വകുപ്പുമന്ത്രി ഇതുസംബന്ധിച്ച് അന്വേഷണത്തിന് ഉത്തരവിട്ടിരുന്നു. അക്കാര്യത്തിൽ ഒരു കറുപ്പും വരുത്തിയിട്ടില്ല.

ശ്രീ. മഞ്ഞളാംകുഴി അലി: സർ, ഇന്ത്യാ രാജ്യത്ത് സഹകരണ മേഖലയിൽ ഏറ്റവും മുമ്പിൽ നിൽക്കുന്നത് നമ്മുടെ സംസ്ഥാനമാണ്. കരുവന്തൂർ സഹകരണ ബാങ്കിലെ മുന്തൂറ് കോടി രൂപയുടെ തട്ടിപ്പ് മാത്രമല്ല, പലരീതിയിലുള്ള കൊള്ളയാണ് നടത്തിയിട്ടുള്ളത്. ഒരു സ്ഥിര നിക്ഷേപത്തിന് ആദ്യത്തെ മൂന്നുമാസം പലിശ എഴുതിയെടുക്കുന്നു, വീണ്ടും ആറുമാസം കഴിയുമ്പോൾ ആറുമാസത്തെ പലിശ എഴുതിയെടുക്കുന്നു, ഒൻപത് മാസം കഴിയുമ്പോൾ ഒൻപത് മാസത്തെ പലിശ എഴുതിയെടുക്കുന്നു, ഒരു വർഷം കഴിയുമ്പോൾ ഒരു വർഷത്തെ പലിശയും എഴുതിയെടുക്കുന്നു. അങ്ങനെ ഒരു വർഷം ആകെ 30 മാസത്തെ പലിശ എഴുതിയെടുക്കുന്നു. അതുപോലെതന്നെ നിക്ഷേപം രണ്ടും മൂന്നും പ്രാവശ്യം പിൻവലിച്ചിട്ടുണ്ട്. സഹകരണ മേഖലയിൽ ധാരാളം ഇൻസ്പെക്ടർമാരും ഓഡിറ്റർമാരുമുണ്ടായിട്ടും ഇതുവരെയും ഈ കൊള്ള കണ്ടുപിടിക്കാൻ പറ്റിയില്ലെന്ന് ഒരു വീഴ്ച തന്നെയാണ്. എല്ലാ സഹകരണ ബാങ്കുകളിലും വലിയ രീതിയിലുള്ള ഒരു അപചയം നടക്കാൻ പോകുകയാണ്. പല സഹകരണ ബാങ്കുകളിൽനിന്നും നിക്ഷേപകർ പണം പിൻവലിച്ച് കൊമേഴ്സ്യൽ ബാങ്കുകളിൽ നിക്ഷേപിക്കുകയാണ്. സഹകരണ മേഖല തകർന്നുപോകുകയാണ്. കരുവന്തൂർ ബാങ്ക് മാത്രമല്ല, ടെലിവിഷനിൽ മുഴുവൻ സർവ്വീസ് സഹകരണ സംഘങ്ങളുടെയും അഴിമതിയെപ്പറ്റിയാണ് പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത്. ഇത് ജനങ്ങളിൽ വലിയ അവമതിപ്പുണ്ടാക്കിയിട്ടുണ്ട്. ഈ പ്രശ്നങ്ങൾ പരിഹരിക്കാൻ എന്ത് ചെയ്യാനാണ് സംസ്ഥാന സർക്കാർ ഉദ്ദേശിക്കുന്നത്?

ശ്രീ. വി. എൻ. വാസവൻ: സർ, കരുവന്നൂർ ബാങ്കിൽ ക്രമക്കേട് നടന്നിട്ടുണ്ടെന്നുള്ള കാര്യം നേരത്തേതന്നെ സഭയിൽ വ്യക്തമാക്കിയിട്ടുള്ളതാണ്. ഇതിന് മുൻപിലത്തെ ചോദ്യത്തിലും അത് വ്യക്തമാക്കിയിരുന്നു. സഹകരണ മേഖലയുടെ വിശ്വാസ്യത വീണ്ടെടുക്കാൻ സഹായിക്കുന്ന വിധത്തിലുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് രൂപവും ഭാവവും നൽകിയ കാര്യവും വിശദീകരിച്ചിരുന്നു. സമഗ്രമായ അന്വേഷണം നടത്തി കുറ്റക്കാരെയെല്ലാം നിയമത്തിന്റെ മുമ്പിൽ കൊണ്ടുവന്ന് നടപടി സ്വീകരിക്കുന്നതാണ്. ഒരു നിക്ഷേപകനും ഇക്കാര്യത്തിൽ ആശങ്ക വേണ്ട. ഒരു പാക്കേജ് തയ്യാറാക്കി ബന്ധപ്പെട്ടവരിൽനിന്നും പണം ഈടാക്കി, നിക്ഷേപ ഗ്യാരന്റി സ്കീം പ്രയോജനപ്പെടുത്തി അവരെ സഹായിക്കും. സഹകരണ മേഖലയുടെ ക്രെഡിബിലിറ്റി നഷ്ടപ്പെടുവെന്ന അങ്ങയുടെ വാദം ശരിയല്ല. ഇന്നും കേരളത്തിൽ ഏതാണ്ട് രണ്ടേമുക്കാൽ ലക്ഷം കോടി രൂപയുടെ നിക്ഷേപമുള്ള സഹകരണ മേഖല അതിന്റെ വിപുലവും വിശാലവുമായ പ്രവർത്തനങ്ങളുമായി മുന്നോട്ട് നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്. ഒറ്റപ്പെട്ട ഇത്തരം സംഭവങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നതിനെതിരെ കൃത്യമായി നടപടിയെടുത്ത് ഭാവിയിൽ കുറ്റമറ്റതായി മാറ്റുന്നതാണ്.

ശ്രീ. എൻ. എ. നെല്ലിക്കുന്ന്: സർ, ഇന്നലെ ബഹുമാന്യനായ സഹകരണ വകുപ്പുമന്ത്രി ധനാഭ്യർത്ഥന ചർച്ചയ്ക്കുള്ള മറുപടിയിൽ പറഞ്ഞത്, "പഞ്ചാബ് നാഷണൽ ബാങ്കിൽ വലിയ കാടകോണമുണ്ടായപ്പോൾ ആർക്കും ഒരു കല്യാണമുണ്ടായില്ല, കരുവന്നൂർ ബാങ്കിലെ പ്രശ്നം വന്നപ്പോൾ മാത്രമാണ് എല്ലാവരും ഇളകിയിട്ടുള്ളത്" എന്നാണ്. സഹകരണ ബാങ്കുകൾ ഏത് പാർട്ടി നേതൃത്വം നൽകുന്ന ബാങ്കുകളായിരുന്നാലും ആ ബാങ്കുകളൊക്കെ സാധാരണക്കാരന്റെ രക്തവും വിയർപ്പുംകൊണ്ട് കെട്ടിപ്പടുത്തതാണെന്ന കാര്യത്തിൽ ഒരു സംശയവുമില്ല. അതൊരു പച്ചയായ പരമാർത്ഥവുമാണ്. കേരളത്തിലെ ചില ബാങ്കുകളുടെ നിയന്ത്രണം സി.പി.ഐ.(എം.)-നും ചിലത് യു.ഡി.എഫ്.-നും ലിഗിനും കോൺഗ്രസിനുംമാണ്. ഏത് ബാങ്കിന് ക്ഷീണം സംഭവിച്ചാലും അത് നമ്മുടെ സഹകരണ പ്രസ്ഥാനത്തിനുള്ള ഏറ്റവും വലിയ പ്രഹരമാണെന്ന കാര്യത്തിൽ യാതൊരു സംശയവുമില്ല. ഈ സംഭവങ്ങളൊക്കെ നമ്മെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ചൂണ്ടുപലകയാണ്. ഒരു റെഗുലേറ്ററി മെക്കാനിസത്തിന്റെ കുറവ് നമ്മുടെ സഹകരണ മേഖലയിലില്ലേ? ശ്രീ. ജി. സുധാകരൻ സഹകരണ വകുപ്പുമന്ത്രിയായിരുന്നപ്പോൾ 2010-ലെ സഹകരണ നിയമ ഭേദഗതിയിലൂടെ സഹകരണ ഓഡിറ്റ് പ്രത്യേക വകുപ്പാക്കുമെന്ന് പറഞ്ഞിരുന്നു. അതുസംബന്ധിച്ച് ബഹുമാനപ്പെട്ട മന്ത്രിക്ക് എന്താണ് പറയാനുള്ളത്?

ശ്രീ. വി. എൻ. വാസവൻ: സർ, അങ്ങ് ഇവിടെ സൂചിപ്പിച്ചതിൽ ഒരു കാര്യം തെറ്റാണെന്ന് ആദ്യമായി പറയട്ടെ. ഇന്നലെ പഞ്ചാബ് നാഷണൽ ബാങ്കിൽ കൊള്ള നടന്നിട്ട് എന്തുപറഞ്ഞുവെന്ന കാര്യം ഞാൻ ചോദിച്ചില്ല. അത് ചർച്ചയിൽ ഒരാൾ പറഞ്ഞതാണ്, അത് മന്ത്രിയുടെ തലയിൽ കെട്ടിവയ്ക്കേണ്ടതില്ല. ഞാൻ അങ്ങനെ പറഞ്ഞിട്ടില്ല. അങ്ങ് ഉന്നയിച്ച വിഷയം സംബന്ധിച്ച് ഇന്നലെത്തന്നെ മറുപടി പറഞ്ഞിരുന്നു. കോ-ഓപ്പറേറ്റീവ് ഓഡിറ്റ് മോണിറ്ററിംഗ് ഇൻഫർമേഷൻ സിസ്റ്റം ഈ മേഖലയിൽ കൃത്യമായി നടപ്പിലാക്കാൻ പോകുകയാണ്.

പ്രൊഫ. ആബിദ് ഹസൈൻ തങ്ങൾ: സർ, സംസ്ഥാന സർക്കാരിനുപോലും സാമ്പത്തിക പ്രയാസമുണ്ടാകുമ്പോൾ ആശ്രയിക്കുന്നത് കേരളത്തിലെ സഹകരണ സംഘങ്ങളെയാണ്. കക്ഷി-രാഷ്ട്രീയ ഭേദമന്യേ കേരളത്തിലെ ജനസമൂഹം ഒന്നിച്ച് ഏറ്റെടുത്ത് വളർത്തിക്കൊണ്ടുവന്ന പ്രസ്ഥാനമാണ് സഹകരണ സംഘങ്ങൾ. കരുവന്നൂർ സഹകരണ ബാങ്കിൽ സമാനതകളില്ലാത്ത വലിയൊരു അപരാധമാണ് സംഭവിച്ചത്. ഇത്തരം പ്രശ്നങ്ങളുണ്ടാകുമ്പോൾ ഭരണ സമിതിയെയോ ജീവനക്കാരെയോ പിരിച്ചുവിട്ട് താൽക്കാലികമായൊരു നടപടിയെടുത്ത് അവസാനിപ്പിക്കുക എന്നതിനുപകരം അഴിമതി പരിപൂർണ്ണമായി ഒഴിവാക്കാനുള്ള നടപടി സ്വീകരിക്കണം. മലപ്പുറം ജില്ലയിലെ മിക്ക ബാങ്കുകളും ആവശ്യപ്പെടുന്ന കുറേ കാര്യങ്ങളുണ്ട്. ജീവനക്കാരുടെ നിയമനങ്ങൾ, സ്ഥലം വാങ്ങുന്നതിനാവശ്യമായ നടപടികൾ, നിയമാവലി ഭേദഗതി, പുതിയ സംഘങ്ങളുടെ രജിസ്ട്രേഷൻ എന്നിവയൊക്കെ ആവശ്യപ്പെട്ടു കൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്. കഴിഞ്ഞ അഞ്ചുവർഷമായി അവർക്ക് അതിനൊന്നും അനുവാദം നൽകുന്നില്ലെന്നാണ് അറിവ്. അത്തരം അപാകതകൾ തിരുത്തി മലപ്പുറം ജില്ലയിലെ സഹകരണ സംഘങ്ങളുടെ ന്യായമായ ആവശ്യങ്ങൾ പരിഗണിക്കാനും അത് നടപ്പിലാക്കാനുള്ള അനുവാദം നൽകാനും സർക്കാർ തയ്യാറാകുമോ?

ശ്രീ. വി. എൻ. വാസവൻ: സർ, അങ്ങിവിടെ സൂചിപ്പിച്ചതനുസരിച്ച് നിയമാനുസൃതമായുള്ള നടപടി ഏതെങ്കിലും സംഘത്തിന് ലഭ്യമാകാനുണ്ടെങ്കിൽ അങ്ങ് ശ്രദ്ധയിൽപ്പെടുത്തിയാൽ മതി, അത് കൃത്യമായി തന്നിരിക്കുമെന്നുള്ള കാര്യം ഉറപ്പുനൽകുന്നു. രണ്ടാമതായി, വസ്തു വാങ്ങുന്നതിനും എല്ലാ ബ്രാഞ്ചുകൾക്കും കെട്ടിടം പണിയുന്നതിനും ചിലയാളുകൾ പരിശ്രമിക്കുന്നുണ്ട്. ഞങ്ങൾ അതിൽ ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്നൊരു അപകടം, non earning assets ഒരു സാമ്പത്തിക സ്ഥാപനത്തിന് വർദ്ധിച്ചാൽ അത് കൃത്യമായി നഷ്ടത്തിൽ പോകും. അതുകൊണ്ട് എല്ലാ ബ്രാഞ്ചുകൾക്കും സ്വന്തമായി സ്ഥലം/കെട്ടിടം എന്ന ആശയം തെറ്റായ രീതിയാണെന്ന കാര്യം ഞങ്ങൾ ബോധ്യപ്പെടുത്താറുണ്ടെന്നുള്ളത് ശരിയാണ്.

ശ്രീ. കുറുക്കോളി മൊയ്തീൻ: സർ, കരുവന്നൂർ സഹകരണ ബാങ്കിൽ 500 കോടി രൂപയുടെ നിക്ഷേപമുണ്ടെന്നാണ് കണ്ടത്. അതിൽ 350 കോടി രൂപയാണ് കൊള്ള ചെയ്തത്. ഇത്രയും രൂപ കൊള്ള ചെയ്യണമെങ്കിൽ സ്വാഭാവികമായും സെക്രട്ടറിയുൾപ്പെടെ മൂന്നോ നാലോ ജീവനക്കാരെങ്കിലും അതിലുൾപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടാകും. നീണ്ടകാലത്തെ ഈ വലിയ കൊള്ള നടത്തിയതിൽ പങ്കാളികളായ എത്ര ജീവനക്കാരുടെ പേരിൽ നടപടി സ്വീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്? സെക്രട്ടേറിയറ്റിൽ തീപിടിത്തമുണ്ടായപ്പോൾ രേഖകൾ നശിപ്പിച്ച വാർത്തകൾ വായിക്കാനിടയായി. അതുപോലെ ഈ ജീവനക്കാർ അവിടെത്തന്നെ തുടരുകയാണെങ്കിൽ, അവിടെത്തന്നെ രേഖകൾ നശിപ്പിച്ചതിനുശേഷമാണോ അവരുടെ പേരിൽ നടപടി സ്വീകരിക്കുന്നത്? ഇതുപോലെ പത്ത്-ഇരുപതോളം ബാങ്കുകളിൽ കൊള്ള നടന്നതായി വാർത്തകൾ വന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അവരുടെ പേരിൽ എന്തെങ്കിലും അന്വേഷണം ആരംഭിച്ചിട്ടുണ്ടോ?

ശ്രീ. വി. എൻ. വാസവൻ: സർ, 350 കോടി രൂപയുടെ ക്രമക്കേട് നടന്നുവെന്ന് അങ്ങ് പറഞ്ഞു. ഞങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ കിട്ടിയ അന്വേഷണ റിപ്പോർട്ടിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ 104.24 കോടി രൂപയുടെ തട്ടിപ്പാണ് തിട്ടപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നത്. അതോടൊപ്പം ബാങ്കിനെക്കുറിച്ചും കാര്യങ്ങളുണ്ടെങ്കിൽ കൂടുതലായി അന്വേഷണം നടത്തി സത്യം പുറത്തുകൊണ്ടുവരാനായി ഒരു വിദഗ്ദ്ധ സമിതിയെ നിയോഗിക്കുകയും റിപ്പോർട്ട് ലഭ്യമാക്കുകയും ചെയ്തു. ക്രമക്കേട് നടത്തിയ ഒരാളും ഇപ്പോൾ ബാങ്കിലില്ല. രേഖ നശിപ്പിക്കാൻ ബാങ്കിൽ ആരും കയറില്ല. മാത്രമല്ല, അവരുടെ സ്വത്തുക്കൾ കൈമാറാതിരിക്കാൻ വേണ്ടിയുള്ള നടപടിക്രമങ്ങളും സ്വീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ഡോ. കെ. ടി. ജലീൽ: സർ, പ്രാഥമിക കാർഷിക വായ്പാ സഹകരണ സംഘമായി രജിസ്റ്റർ ചെയ്യപ്പെട്ടിട്ടുള്ള കരുവന്നൂർ ബാങ്കും എ.ആർ.നഗർ സർവ്വീസ് സഹകരണ ബാങ്കുമുൾപ്പെടെ ആയിരത്തി അറുനൂറ്റിൽപ്പരം കോ-ഓപ്പറേറ്റീവ് ബാങ്കുകൾക്ക് എൻ.ആർ.ഇ. നിക്ഷേപം തുടങ്ങാൻ റിസർവ് ബാങ്ക് ഇതുവരെ അനുമതി നൽകിയിട്ടില്ല. ഇതാണ് യാഥാർത്ഥ്യമെന്നിരിക്കെ എ.ആർ.നഗർ സർവ്വീസ് സഹകരണ ബാങ്കിൽ തന്റെ മകന്റെ പേരിലുള്ളത് എൻ.ആർ.ഇ. നിക്ഷേപമാണെന്ന് ബഹുമാന്യനായ പ്രതിപക്ഷ ഉപനേതാവ് ശ്രീ. പി. കെ. കുഞ്ഞാലിക്കുട്ടി സഭയിൽ നടത്തിയ പ്രസ്താവന വസ്തുതാപരമായി ശരിയാണോ?

ശ്രീ. വി. എൻ. വാസവൻ: സർ, ആ ബാങ്കിലെ നിക്ഷേപം സംബന്ധിച്ച വിവരം ഇപ്പോൾ എന്റെ മുമ്പിലില്ല. അത് പരിശോധിച്ച് മാത്രമേ പറയാൻ കഴിയൂ. (.....ബഹളം.....)

മി. സ്പീക്കർ: ഉപചോദ്യം അനുവദിച്ചതാണല്ലോ. ശ്രീ. തിരുവഞ്ചൂർ രാധാകൃഷ്ണൻ, (.....ബഹളം.....)

പ്രതിപക്ഷനേതാവ് (ശ്രീ. വി. ഡി. സതീശൻ): സർ, പോയിന്റ് ഓഫ് ഓർഡർ. ഒന്നാമത്തെ കാര്യം, ചോദ്യോത്തരവേള വ്യക്തിപരമായ ആക്ഷേപങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഉപയോഗിക്കാൻ പാടില്ലെന്ന് അതുസംബന്ധിച്ച നിർദ്ദേശങ്ങളിലുണ്ട്. രണ്ടാമത്തെ കാര്യം, ഒരു സ്ഥലത്തും പ്രതിപക്ഷ ഉപനേതാവ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മകന്റെ ഈ ബാങ്കിലെ എൻ.ആർ.ഇ. നിക്ഷേപം സംബന്ധിച്ച് പറഞ്ഞിട്ടില്ല.

മി. സ്പീക്കർ: അങ്ങ് ഉന്നയിച്ച കാര്യം പ്രത്യേകം പരിശോധിക്കാം.

ശ്രീ. വി. ഡി. സതീശൻ: സർ, അദ്ദേഹം പറഞ്ഞത് എൻ.ആർ.ഇ. നിക്ഷേപമുണ്ടായിരുന്ന ബാങ്കിൽനിന്ന് എസ്.ബി.ഐ. വഴി ഈ ബാങ്കിലേയ്ക്ക് പൈസ ട്രാൻസ്ഫർ ചെയ്തതാണ്.

മി. സ്പീക്കർ: യെസ്....യെസ്.

ശ്രീ. വി. ഡി. സതീശൻ: സർ, ഈ നിയമസഭയിൽ പറയാത്തൊരു കാര്യം അദ്ദേഹം വളച്ചൊടിച്ച് ചോദ്യോത്തരവേളയിൽ ചോദ്യം ചോദിക്കുന്നത് ശരിയല്ല.

#### ലോട്ടറി മേഖലയുടെ പുനരുജ്ജീവനം

3(\*303) ശ്രീ. വാഴൂർ സോമൻ:

ശ്രീ. പി. എസ്. സുപാൽ:

ശ്രീ. വി. ആർ. സുനിൽ കുമാർ:

ശ്രീ. മുഹമ്മദ് മുഹസിൻ: താഴെ കാണുന്ന ചോദ്യങ്ങൾക്ക് ധനകാര്യ വകുപ്പുമന്ത്രി സദയം മറുപടി നൽകുമോ:

(എ) സംസ്ഥാനത്ത് കോവിഡ് മൂലം ലോട്ടറി മേഖലയ്ക്കുണ്ടായ പ്രതിസന്ധി ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടോ; വിശദമാക്കാമോ;

(ബി) കോവിഡ് മൂലം പ്രതിസന്ധിയിലായ ലോട്ടറി മേഖലയുടെ പുനരുജ്ജീവനത്തിനായി നടപടികൾ പരിഗണനയിലുണ്ടോ; വ്യക്തമാക്കാമോ;

(സി) സാമൂഹിക ലക്ഷ്യം മുൻനിർത്തി ലോട്ടറികൾ വിഭാവനം ചെയ്യുക എന്ന ആശയ സാക്ഷാത്കാരത്തിനായി കൂടുതൽ ലോട്ടറികൾ ആരംഭിക്കുവാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നുണ്ടോ; വിശദമാക്കാമോ;

(ഡി) ലോട്ടറി വകുപ്പിന്റെ പ്രവർത്തനം കൂടുതൽ സുതാര്യവും കാര്യക്ഷമവുമാക്കി മാറ്റുന്നതിന് നടപടികൾ സ്വീകരിച്ചിട്ടുണ്ടോ; വിശദമാക്കാമോ?